

Kotimaisen kysynnän ja viennin vaikutus arvonlisäykseen, tuontiin ja työllisyyteen

Johdanto

Suomalaisen Työn Liiton vastavalmistunut historiikki, *Vuosisadan kampanja* kertoo elävästi, kuinka liiton hallituksen puheenjohtajana vuosina 1959–1965 toiminut arvostettu kansantaloustieteen professori ja Kauppakorkeakoulun rehtori Mikko Tamminen keksi, että liitto ryhtyisi teettämään Suomen kansantalouden panos-tuotostaulukoita soveltavia tutkimuksia. Ensimmäinen liiton sanomaa lujittanut tutkimus valmistui vuonna 1960. Tilastollisessa päätoimistossa, nykyisessä Tilastokeskuksessa työskennelleen nuoren kansantaloustieteilijän Osmo Forssellin tutkielma *Julkisen talouden tulojen ja talouselämän toiminnan välilliset ja välittömät yhteydet* todisti, miten kannattavia kotimaiset julkiset hankinnat olivat: raha palasi välittöminä ja välillisinä veroina hankkijalle ja jäi näin hyödyttämään kotimaata. Historiikki vahvistaa, että kotimaisesta kannatti tuolloin maksaa rutkastikin enemmän kuin ulkomaisesta.

Osmo Forssell, josta tuli myöhemmin Oulun yliopiston kansantaloustieteen professori, on noista päivistä lähtien päivittänyt panos-tuotostutkimusten pohjalta liiton tiedotuksen tarvitsemia arvokkaita laskemia. 1990-luvun lopulla Yleisradion toimittaja Mirja Pyykkö kiinnostui Forssellin liitolle tekemistä tutkimuksista. Syntyi idea keväällä 1996 alkaneeseen tv-ohjelmaan *30 markkaa viikossa tuo 30 000 työpaikkaa vuodessa*, jossa liiton jäsenyritykset yhdessä Osmo Forssellin kanssa seurasivat Pyykön juontamana vuoden ajan, miten liiton sanoma toimi käytännössä: Mirja Pyykön tv-kampanja synnytti Suomeen tuhansia työpaikkoja.

Prof. emer. Osmo Forssell ja liiton tutkimuspäällikkö Sami Tuurna ovat laatineet yhdessä tämän katsauksen liiton historiikin ja Forssellin tekemien tutkimusten syventämiseksi. Suomalaisen työn määrän ja taidon kehityksen edistäminen edellyttää työllistymiseen

liittyvien vaikutussuhteiden tuntemista. Tuotannon toimialoittaiset riippuvuudet ja kysynnän koostumus ovat tällöin avainasemassa. Tutkimme niiden muodostumista kysynnän suuntautumisen, työllisyyden, tuonnin ja tulojen määräytymisen verkostossa.

Panos-tuotosmallin avulla kysynnästä tuotannon kautta tuloihin

Osmo Forssell ymmärsi jo alusta alkaen, että kotimaisen tuotteen hankinnan vaikutukset säteilevät koko kansantalouteen - kotitalouksiin, julkistalouteen, yrityksiin ja ulkomaille. Hankinnan vaikutukset välittyvät tuotantotoiminnassa valmistettavista tuotteista tuotannonalalta toiseen. Niinpä esimerkiksi yksityisiin kulutusmenoihin kuuluvan tuotteen vaikutukset ulottuvat kyseistä tuotetta valmistavan toimialan tuotantoa pidemmälle. Toimiala käyttää tuotannossaan muilla toimialoilla valmistettuja välituotteita ja tuontia. Näiden tuotteiden valmistus edellyttää puolestaan vastaavaa välituotteiden käyttöä. Voimmekin verrata tapahtumaa veteen heitetyn kiven aiheuttamaan aaltojen leviämiseen, mikä vähitellen vaimenee. Toimialojen tuotannossa käytetään välituotteiden lisäksi myös työtä ja pääomaa, joista maksetaan korvauksia kyseisille tuotannon tekijöille. Nämä tulot käytetään edelleen tuotteiden hankintaan, jolloin syntyy jälleen uusi tuotantoa vaativa seurannaisten ketju. Tuotteen hankinnan kattavia tulo- ja työllisyysvaikutuksia voidaan tutkia koko kansantalouden laajuudelta toimialatasolla. Panos-tuotosmalli tarjoaa tähän oivallisen mahdollisuuden. Panos-tuotosmallia ja siihen liittyviä tutkimuksia kuvataan kirjassa Panos-tuotosmallit (Forssell, 1985).

Kansantalouden koko tuotantotoiminnan peittävän perustilaston laatiminen on vaativa tehtävä, johon tarvitaan kansantalouden tilinpitoa. Panos-tuotostaulukot ovat nykyään kiinteä osa kansantalouden tilinpitoa ja niitä on laadittu Suomessa vuosittain ajanjaksolta 1995–2007. Panos-tuotostaulukkoja on käytettävissä myös vuosilta, 1956, 1959, 1970, 1980, 1985, 1990 ja 1993. Nämä taulukot on kuitenkin laadittu hieman vuosien 1995–2007 taulukoista poikkeavalla tavalla. Kysynnän tulo- ja työllisyystutkimukset nojaavat näihin panos-tuotosmalleihin ja niitä on voitu tehdä vuosilta, joilta panos-tuotostaulut ovat olleet käytettävissä.

Kysynnän eli loppukäytön osittaminen kysyntäeriin - kotitalouksien kulutusmenot, voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen kulutusmenot, julkisyhteisöjen kulutusmenot, kiinteän pääoman bruttomuodostus, varastojen muutos ja vienti - helpottaa kansantalouden kehityksen ymmärtämistä. Voimme laskea, kuinka paljon kukin loppukäytön erä vaikuttaa

erilaisten panosten käyttöön. Tiedämme tilastojen perusteella esimerkiksi, kuinka paljon vienti on kasvanut, mutta emme kasvun synnyttämiä vaikutuksia muuhun talouteen - tuotannontekijätuloihin sekä niiden vaikutusta kulutukseen ja pääomanmuodostukseen.

Panos-tuotosmalli yhdistää tuotannon riippuvuuksien avulla loppukäytön tuontiin ja työllisyyteen sekä tuotannontekijätuloihin. Viimeksi mainitut luokitellaan edelleen institutionaalisen tulonjaon mukaisesti kotitalouksien, julkistalouden, yritysten ja ulkomaiden saamiin tuloihin. Näiden avulla voidaan päätellä, missä määrin loppukäyttöön kuuluvien tuotteiden hankinnat auttavat mainittujen sektoreiden menojen rahoitusta.

Panos-tuotosmallilla voidaan laskea, kuinka paljon peruspanoksia sisältyy loppukäytön eriin. Peruspanokset sisältävät työn, luonnonvarat ja tarkasteltavan talouden ulkopuolelta tulevat panokset. Jos luvut lasketaan kotimaisen perushintaisen loppukäytön mukaan, ne eivät sisällä suoraa tuontia, tuoteveroja eivätkä tuotetukipalkkioita. Kun nämä poisjätetyt erät on lisätty perushintaiseen arvoon, kyseessä on ostajahintainen arvo.

Julkisten hankintojen vaikutuksista kysynnän kotimaisen suuntautumisen tutkimiseen

Suomen ensimmäinen panos-tuotostutkimus vuodelta 1956 (Forssell & Grönlund, 1960) teki mahdolliseksi tuottaa arvio tuotannon kerrannaisvaikutuksista julkiselle taloudelle kertyvistä verotuloista. Sen mukaan kotitalouksien kulutuksen arvosta kertyi verotuloja keskimäärin 17,4 prosenttia, pääomahyödykkeistä 21,4 prosenttia ja viennistä 16,1 prosenttia (Forssell, 1960). Ottamalla huomioon tuotantotoiminnan kerrannaisvaikutukset (Forssell, 1966) vuodelta 1959 saatiin tulokseksi, että julkisen taloudelle kertyi tuloja jopa 24,5 prosenttia yksityisen kulutuksen arvosta, 13,1 prosenttia viennin arvosta ja 23 prosenttia pääomanmuodostuksen arvosta. Tutkimusehdotusta tehtäessä viitattiin valtioneuvoston 10.4.1930 antamaan päätökseen (136/1930) valtion hankinnoista. Päätöksen mukaan valtion hankinnoissa kotimaisen tuotteen hankintatarjous oli hyväksyttävä, vaikka se olisi kalliimpi kuin ulkomainen - harkinnan mukaan jopa 20 prosenttiakin ulkomaista kalliimpi.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kotimaiset hankinnat ylittävät tuon 20 prosentin osuuden, toimialakohtaisten lukujen vaihdellessa tuon 20 prosentin molemmin puolin.

Kansainvälisen työnjaon tarjoamat edut oli tapauskohtaisesti kuitenkin tarkoin punnittava päätettäessä hankitaanko ulkomainen vai kotimainen tuote.

Kiinnostus hankintojen synnyttämiä verotuloja kohtaan synnytti jatkossa useita tutkimuksia, jotka kohdistuivat samalla kysynnän tulo-, tuonti- ja työllisyysvaikutuksiin. Seuraava vertailu (Taulukko 1.) valaisee asioita, joihin tarkastelu keskittyi vuonna 1959 ja myöhemmin.

Taulukko 1. Tulot ja tuonti prosentteina keskimääräisen hankinnan arvosta sekä työllisyyden jakautuminen loppukäyttöerien kesken vuoden 1959 panos-tuotostutkimuksen mukaan.

	Vienti	Yksityinen kulutus	Julkinen kulutus	Pääoman- muodostus	Yhteensä
HANKINNASTA SYNTYVÄT TULOT					
Kuluttajien tulot	57,5	49,5	69,9	42,6	51,2
Yritysten tulot	16,8	11,4	4,3	8,0	11,0
Julkisen toiminnan tulot	13,1	24,5	20,6	23,0	21,9
Yhteensä arvonlisäys	87,3	85,4	94,8	73,6	84,1
HANKINNASTA AIHEUTUVA TUONTI					
Kilpailematon tuonti	5,6	6,8	2,4	6,3	6,1
Kilpaileva tuonti	7,1	7,8	2,8	20,2	9,9
Tuonti yhteensä	12,7	14,6	5,2	26,4	15,9
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Työllisyys	18,3	55,5	9,2	17,0	100,0

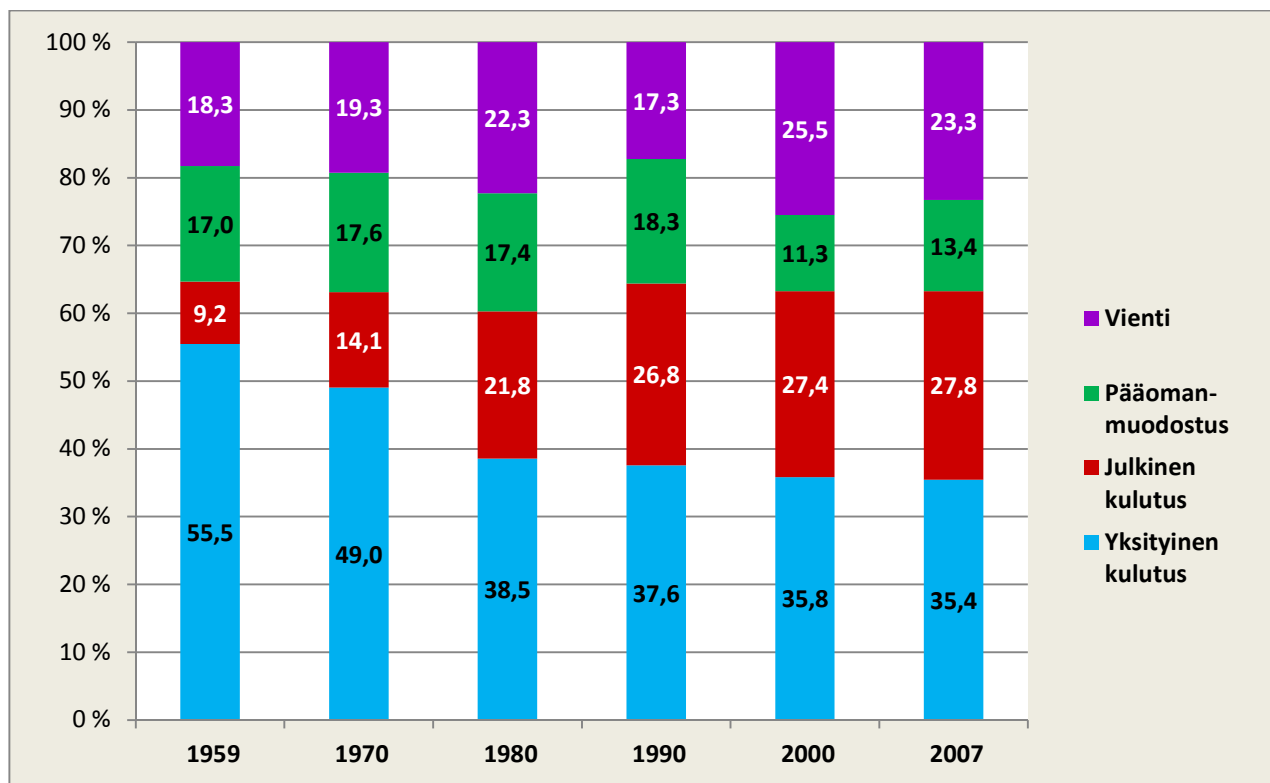
Näemme, kuinka paljon loppukäytön (tuotettujen lopputuotteiden käytön) eri ryhmiin sisältyy kotimaisia tuloja ja tuontia. Kotimaisen tuotannon merkitys kansantaloudelle tulee lukujen avulla selkeästi esille. Julkinen kulutus sisältää eniten kotimaista tuotantoa arvonlisäystä, lähes 95 prosenttia ja tuontia vain 5,2 prosenttia. Näemme myös viennin ja yksityisen (kotitalouksien) kulutuksen merkityksen työllisyydelle.

Tarkastelumme etenee siten, että pyrimme saamaan kokonaiskuvan loppukäytön vaikutuksista ja niiden kehityksestä kansantaloudessamme vuodesta 1959 lähtien aina vuoteen 2007 saakka. Kansantalouden tilinpidossa ja panos-tuotostaulukoiden laadinnassa tapahtuneiden muutosten takia vuosien 1959, 1970, 1980 ja 1990 luvut poikkeavat menetelmällisesti vuosien 1990–2008 vuosittaisen aikasarjan luvuista. Kyseisen aikasarjan menetelmiä ja kehitystä kuvataan syvemmin julkaisuissa Forssell (2010) ja Forssell (2011)

Työllisyys viennin ja kotimaisen kysynnän ristitulessa

Kun tarkastelemme loppukäytön vaikutuksia työllisyyteen vuosina 1959–2007, eteemme piirtyy kehitys, joka kertoo kansantaloudessamme tapahtuneesta kansainvälistymisestä sekä kotimaan talouden ja viennin välisestä suhteesta.

Kuvio 1. Työllisten jakautuminen loppukäytön ryhmien kesken.

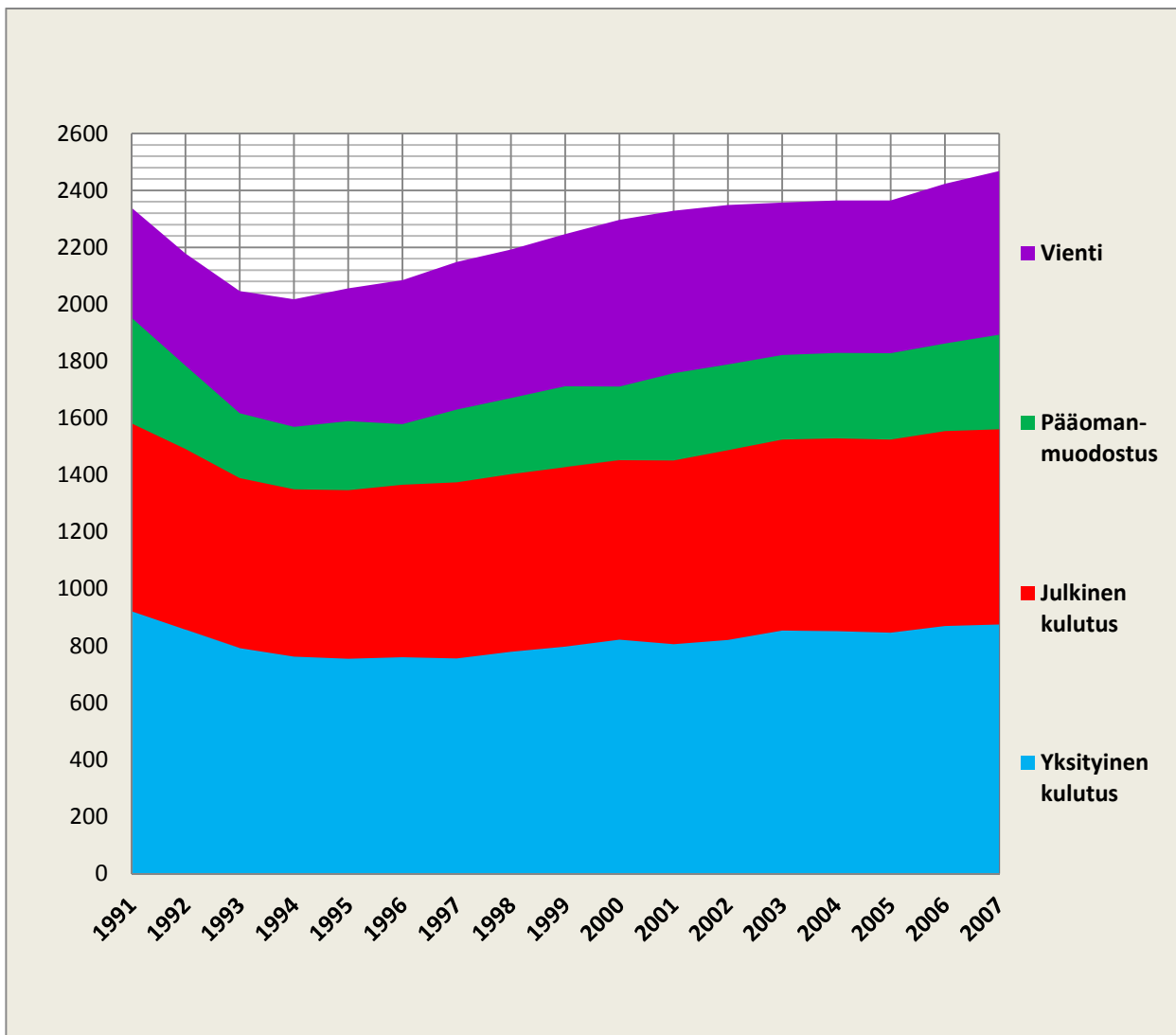
Loppukysynnän vaatima työllisyys jakautui mielenkiintoisesti kysyntäryhmien kesken vuonna 1959. Kuten edellä näimme, viennin osuus oli runsaat 18 prosenttia (Taulukko 1 ja Kuvio 1.), jolloin kotimaisen kysynnän työllistävä osuus on huomattavan suuri, yli 80

prosenttia. Kansantaloutemme oli tuolloin nykyistä vähemmän vientivetoinen. Tuolloin työpanos lopputuotteen 10 miljoonan markan suuruista tuotantoa kohden oli 590 työvuotta viennissä, 970 työvuotta yksityisessä kulutuksessa, 670 työvuotta julkisessa kulutuksessa ja 720 työvuotta pääomanmuodostuksessa. Luvut vaihtelevat lähinnä loppukäyttöön sisältyneiden tuotemäärien takia, koska kunkin toimialan eri loppukäytön tuotteiden työllisyysvaikutus on sama. Viennin suhteellisen pieni työllisyysvaikutus loppukäytön 10 miljoonan suuruista tuotantoa kohden osoittaa viennin vaatiman tuotannon olevan huomattavasti pääomavaltaisempaa kuin muiden loppukäytön erien vaatiman tuotannon. Kulutuksen kohdalla suuret työllisyysvaikutukset johtuivat palveluvaltaisuudesta ja pääomanmuodostuksessa verrattain suuri työllisyysvaikutus rakennustoiminnan työvaltaisuudesta. Toimialojen työllisyysvaikutukset poikkesivat toisistaan myös vuotta 1965 koskevassa vuoden 1973 tutkimuksessa:

Kotimaisen tuotteen hankinnalla on luonnollisesti työllisyyttä lisäävä vaikutus. Esimerkiksi elintarviketeollisuudessa 10 milj. markan suuruisen hankinnan välitön vaikutus on 107 työvuotta, mutta kokonaisvaikutus kerrannaisvaikutukset huomioon ottaen, peräti 1 083 työvuotta. Näin huomattava lisäys johtuu tässä tapauksessa työpanosvaltaisesta maataloudesta, jonka tuotteita elintarviketeollisuudessa käytetään runsaasti. Kaikilla toimialoilla kerrannaisvaikutukset eivät ole kuitenkaan yhtä suuria. Esimerkiksi paperiteollisuudessa kertaantuminen lisää työllisyyttä 387 työvuodella, jolloin kokonaisvaikutus on 886 työvuotta. Kulkuneuvoteollisuudessa kokonaisvaikutus nousee 842 työvuoteen. (Forssell & Seppä, 1973, s.4)

Työllisyysvaikutukset ovat olleet muutoksessa etenkin vuosina, jolloin suhdannevaihtelut ja rakennemuutokset ovat olleet tuntuvia. Huomattavaa on ollut viennin työllistämisosuuden kasvu muiden loppukäytön erien työllisyysosuuden kustannuksella. Kehitys on ollut erityisen huomattava vuosina 1991–2007. Työllisyysvaikutus on vähentynyt eniten pääomanmuodostuksen valmistuksessa (-10 %), mutta myös kulutushyödykkeiden tuottamisessa (-5 %). Viennin työllisyysvaikutus on lähes puolitoistakertainen, mutta vuosina 2005–2007 vaikutukset eivät ole yltäneet aivan 2000-luvun alun tasolle (Kuvio 2.).

Kuvio 2. Työllistämisen (1000 työvuotta) kehitys loppukäytön erissä vuosina 1991-2007 (mukana tuotannon kerrannaisvaikutukset).

Viennin työllistävä merkitys painottuu edelleen, kun viennistä syntyvät kuluttajien palkkatulot lasketaan mukaan kerrannaisvaikutuksiin. Taulukossa 2. on laskettu loppukäytön vaikutukset työllisyyteen siten, että työtulojen käyttö yksityiseen kulutukseen on otettu mukaan kerrannaisvaikutuksiin. Viennin työllisyysvaikutus nousee tällöin edellä mainitusta 23 prosentista lähes 30 prosenttiin kokonaistyöllisyydestä. Kotimaisen kysynnän vaikutus supistuu vastaavasti noin 70 prosenttiin. Julkisyhteisöjen kulutusmenojen osuus työllisistä on selvästi suurin (35 %) vuonna 2007.

**Taulukko 2. Loppukäytön työllisyysvaikutukset (1000 työvuotta)
vuosina 2003–2007 (mukana tuotannon ja kulutuksen kerrannaisvaikutukset).**

Loppukäytön erät	Vuosi				
	2003	2004	2005	2006	2007
Kotitalouksien jäännöserä	399	404	391	396	387
Julkiset kulutusmenot	855	858	861	874	874
Pääoman bruttomuodostus	409	411	446	439	484
Vienti EU-maihin	373	363	390	401	385
Vienti EU:n ulkopuolelle	316	324	303	326	356
Yhteensä	2352	2361	2392	2435	2487

Hankinnan vaikutukset vaihtelevat toimialoittain

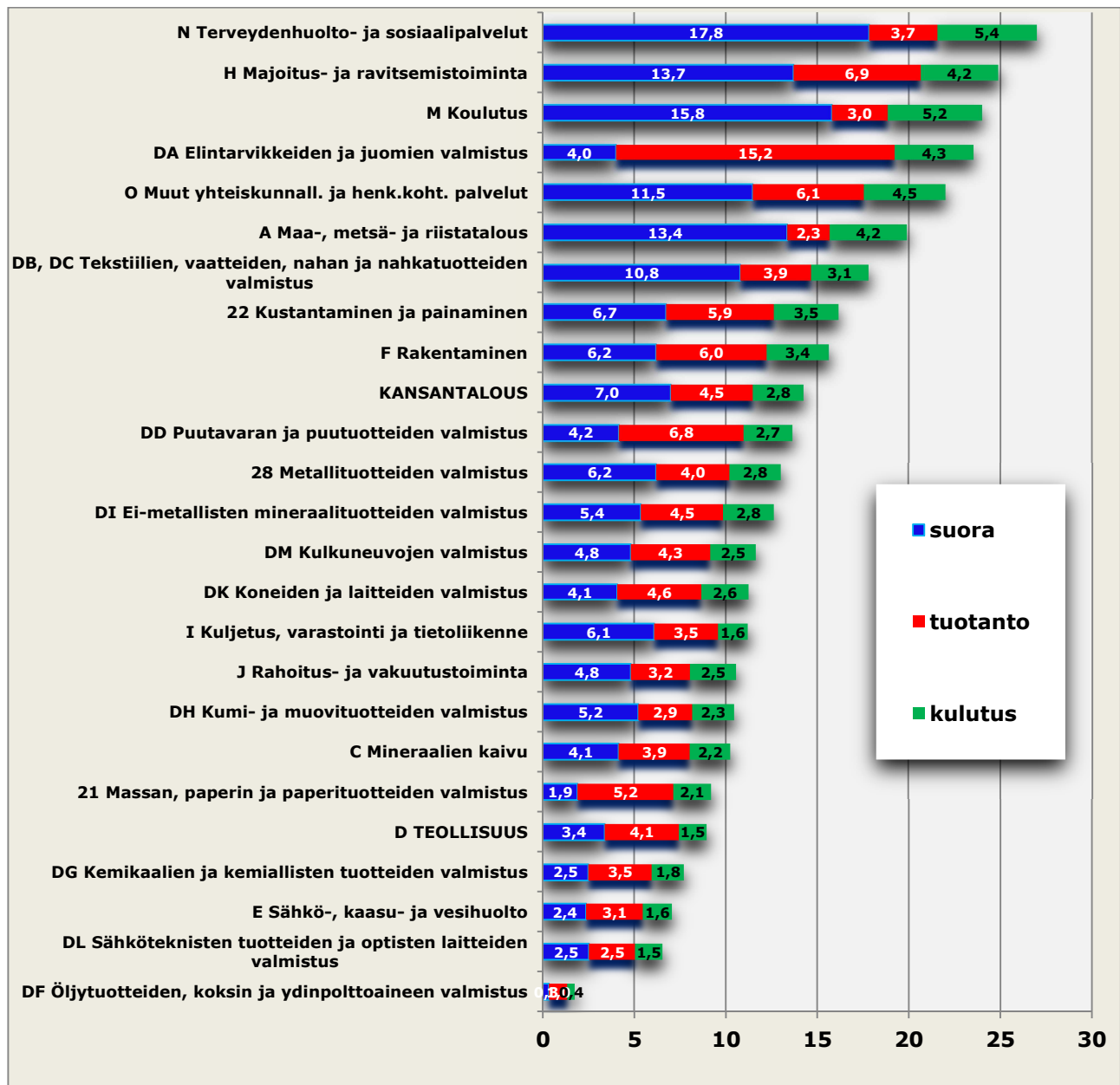
Kuviosta 3 nähdään, miten tuotantotoiminta vaikuttaa sekä välittömästi että välillisesti työllisyyteen toimialoittain. Välitön vaikutus toimialalla ulottuu luonnollisesti työllisyyden lisäksi myös tuotannontekijätuloihin ja tuontiin. Kun yhdistämme kunkin tarkasteltavan tuotannontekijän vaikutukset, saamme loppukäytön aiheuttaman kokonaisvaikutuksen. Se koostuu tällöin välittömästä tuotantovaikutuksesta (lopputuotteen valmistaminen), välillisestä tuotantovaikutuksesta ja välillisestä kulutusvaikutuksesta.

Miljoonan euron loppukäytön hankinta vaikuttaa vaihtelevasti työllisyyteen eri toimialoilla. Vuoden 2007 panos-tuotostutkimuksen mukaan kansantaloudessamme tehty miljoonan euron kotimainen ostos antoi työtä noin 14 henkilölle vuodeksi – seitsemälle välittömästi ja runsaalle seitsemälle henkilölle välillisesti (Kuvio 3.). Alustavien laskelmien mukaan näin näyttäisi olevan myös vuoden 2008 panos-tuotostutkimuksen mukaan. Tällöin kyseessä on kaikkien toimialojen keskiarvo ("KANSANTALOUS").

Tehdasteollisuus työllisti vuonna 2007 suoraan noin kolme henkilöä ja välillisesti noin kuusi henkilöä. Vastaavasti antoi palveluissa miljoonan euron hankinta työtä suoraan vajaalle 10 henkilölle ja lähes kymmenelle välillisesti. Laskelmat osoittivat, että kun jokainen suomalainen (Suomessa asuva) käyttää kuukausittain 10 euroa kotimaisiin ostoksiin, merkitsee se vuositasona lähes 10 000 työpaikkaa vuoden 2007 olosuhteissa.

Kuvio 3. Työllisyys (henkilötyövuotta) eri toimialoilla miljoonan euron loppukäyttöä kohden vuonna 2007.

Tuonti tuotannon ja kysynnän apuna

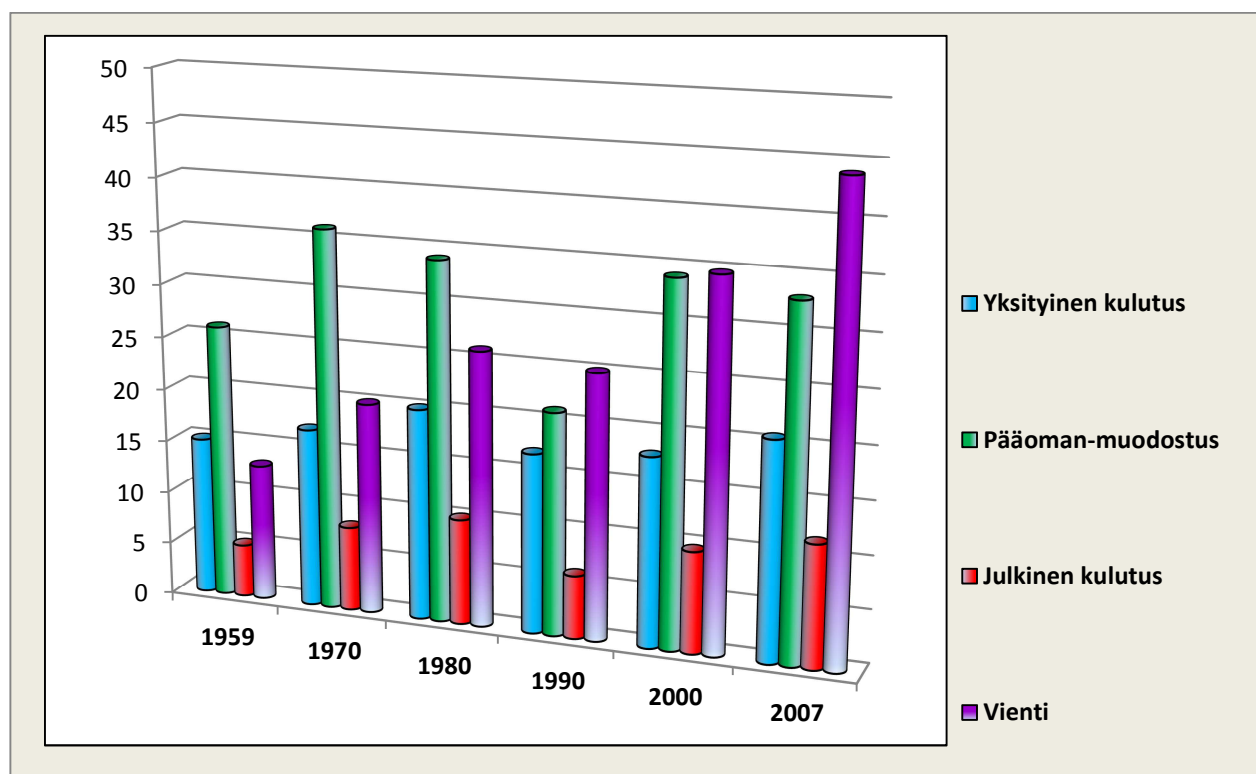
Tuonti jaettiin kilpailevaan ja kilpailemattomaan vertaamalla kutakin ulkomaankauppatilaston tavaranimikettä kotimaiseen tuotevalikoimaan vuonna 1959.

Tavaranimikkeitä oli yhteensä noin 2 300. Jos teollisuustilaston tuotevalikoimasta löydettiin tuontinimikettä vastaava kotimainen nimike, katsottiin tuote kilpailevaksi tuonniksi. Teollisuuden eri alojen asiantuntijat tarkistivat vielä tehdyt ratkaisut (Forssell, 1966).

Kilpailematon tuonti muodostui vuonna 1959 suurimmaksi osaksi sellaisista luonnontuotteista, joita maastamme ei saada. Tähän ryhmään kuuluvat maataloustuotteet ja polttoaineet, joiden osuus koko kilpailemattomasta tuonnista oli noin 50 prosenttia vuonna 1959. Näiden tuotteiden saaminen Suomesta tai niiden korvaaminen muilla kotimaisilla tuotteilla on ollut useassa tapauksessa käytännössä mahdotonta. Muun kilpailemattoman tuonnin osalta on suurin este suomalaiselle tuotannolle ollut kotimaisten markkinoiden pienuus, jolloin uuden tuotteen valmistaminen ja markkinoiminen myös ulkomaille on ollut vaikeaa.

Kilpaileva tuonti oli suurinta tekstiiliteollisuudessa, kumiteollisuudessa, kemian teollisuudessa ja metalliteollisuudessa. Näillä tuotannon aloilla suomalainen teollisuus oli jo tarkasteluajanjakson alussa osoittanut kilpailukykyä, joten parhaimmat tuotannon lisäämisen mahdollisuudet olivat juuri näillä toimialoilla.

Kuvio 4. Tuonnin osuus loppukäytön ryhmissä.

Kotimaisen tuotannon osuus on vähentynyt vuosina 1959–2007 keskimäärin lähes 10 prosenttiyksikköä. Julkinen kulutus on ollut kotimaisinta tarkastelun koko ajanjakson.

Pääomanmuodostuksen kotimaisuus on vaihdellut eniten suhdannevaihteluiden myötä. Viennin kotimaisuusaste on vähentynyt melkein jatkuvasti, kun viennin rakenne on monipuolistunut kotimaisimman toimialan, puu- ja paperiteollisuuden osuuden pienetessä.

Tuonnin keskimääräinen kasvu oli ajanjaksolla 1948–1961 vuosittain 9,3 prosenttia, kun vastaava kokonaistuotannon kasvu oli 4,8 prosenttia. Tuonnin osuus kokonaistarjonnasta on kyseisellä ajanjaksona kasvanut huomattavasti. Tämän on tehnyt mahdolliseksi ripeästi kasvanut ulkomaankaupamme. Ulkomaankaupassa tavaroiden ja palvelusten tase oli tuontivoittoinen useina vuosina vuosikymmeninä 1960–1980, mutta sen jälkeen vienti on ollut tuontia suurempi aina vuoteen 2010 saakka. Tällainen kehitys on ollut ainutlaatuista EU:hun liittymisen ja euron käyttöönoton myötä. Tuonnin osuus loppukysynnästä on noussut 1990-luvun alusta alkaen keskimäärin 10 prosenttiyksikköä. Erityisesti viennin valmistuksessa tuonnin osuus on kasvanut huomattavasti, lähes 20 prosenttiyksikköä, josta lähes puolet on tapahtunut vuosina 2005–2007. Pääomanmuodostuksessa tuonnin osuus ei ole kasvanut juuri ollenkaan, mutta molemmissa kulutuksen ryhmissä noin 4 prosenttiyksikön verran. Kansantaloutemme kansainvälistyminen on tuonnin osalta heijastunut nimenomaan viennin tuontivaltaisuuden kasvuun.

Kansainväliset suhdannevaihtelut ovat kuitenkin osoittaneet, että emme kykene tasapainottamaan ulkomaankauppaamme yksinomaan vientiä lisäämällä. Myös tuontia korvaavan kotimaisen tuotannon lisäämiseen olisi kiinnitettävä huomiota. Tarvitsemme lisää kasvuvirikkeitä ja ennen kaikkea tuotantomme rakenteen vahvistusta. Tällöin ei ole järkevää jättää idullaan olevan kotimaisen tuotannon kehitystä pelkästään suomalaisen suosimisen tai yhteishengen korostamisen varaan. Tarvitaan määrätietoista ja suunnitelmallista kasvupolitiikkaa, jonka avulla suomalaiset olosuhteet ja kansainvälinen työnjako tarjoavat parhaat tulokset maamme kannalta. Näitä kauaskantoisia kysymyksiä pohdittiin jo vuonna 1989 ilmestyneessä tutkimuksessa:

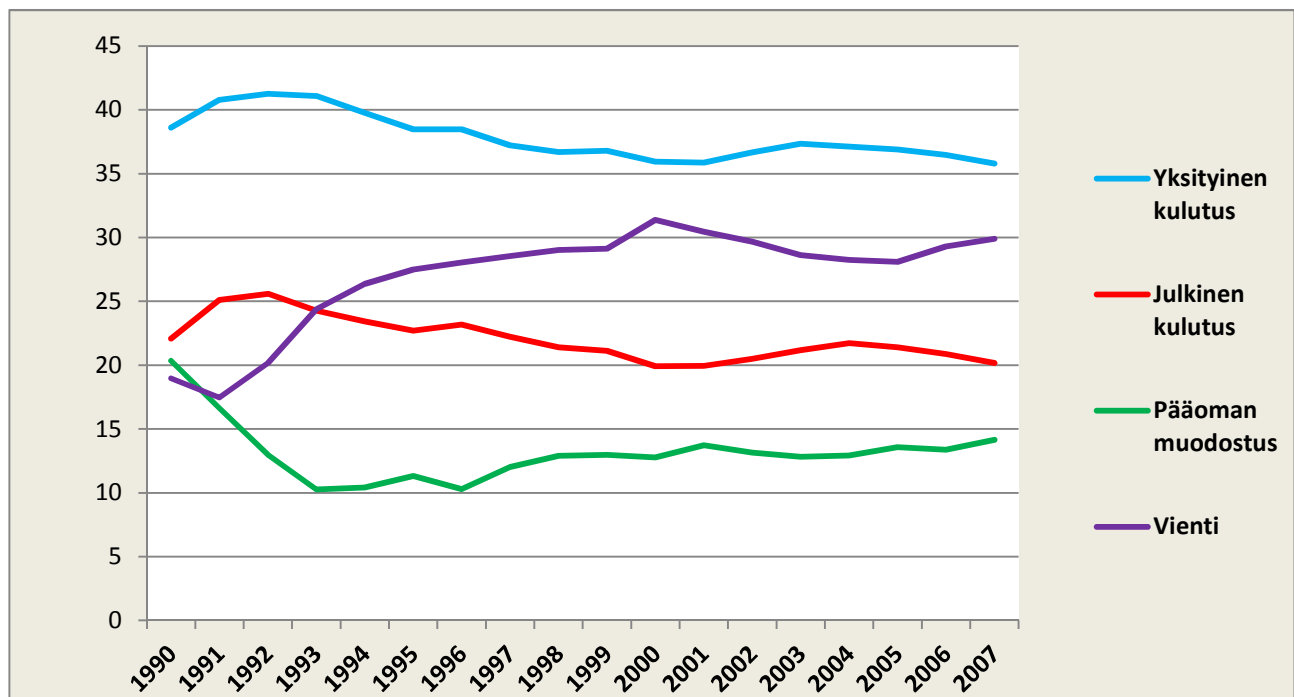
Suhteellisen edun periaate tuotannossa, viennissä ja tuonnissa ei kuitenkaan ole ainoa ulkomaankauppaamme määräävä tekijä. Muuttuva kansainvälinen tilanne luo uusia haasteita. Kauppakumppanimme ovat usein voimavaroiltaan meitä suurempia ja kehittyneempiä. Vapaan kilpailun periaatteet eivät aina toteudu ulkomaankaupassa. Taloudellisten liittojen muotoutuminen, kaupan esteiden syntyminen ja poistuminen, kansainvälisen rahajärjestelmän liikkeet ym. vastaavat tekijät muuttavat olosuhteita. Kehittyvä ja monipuolinen

kansantaloutemme ei voi jatkuvasti lisääntyvässä määrin nojautua runsaimpiin luonnonvaroihimme, metsiin. Tuotantomme jatkuva sopeutuminen muuttuneisiin olosuhteisiin tuo mukanaan vaikeita rakennemuutoksia. Suomen mahdollisuudet kohentaa kauppapoliittista asemaansa ovat rajalliset. Vaikutusmahdollisuutemme perustuvat taloutemme tuotantoperustan tuntemiseen ja kehittämiseen – onhan tuotantorakenteemme sellainen, että tuonti on yleensä ollut vientiä suurempi. Kauppatasemme ja sen myötä vaihtotaseemme on ollut alijäämäinen. (Kotimaisen Työn Liitto, 1989, s. 2-3)

Arvonlisäyksen kehitys ja julkisyhteisön keskeinen asema

Arvonlisäyksen mittaama kotimaisen tuotannon osuus on pienentynyt jokaisessa loppukäytön ryhmässä vuosina 1959–2007, kun tuonnin osuus on vastaavasti lisääntynyt (Kuvio 4.). Yksityisen kulutuksen osuus kansantuotteesta on hieman pienentynyt tarkasteltavana ajanjaksona, mutta pysytellyt kuitenkin suurimpana koko ajanjakson. Tämä osuus on yleensä suurentunut kansantuotteen määrän muutoksen pienetessä ja

Kuvio 5. Loppukäyttöryhmien osuudet arvonlisäyksestä 1990–2007, %.

pienentynyt nopean kasvun vuosina (Tässä kohdin ei kommentoida kuviota 5.). Pääomanmuodostuksen osuus on pienentynyt huomattavasti 1990-luvun lamavuosina. Viennin osuus kansantuotteesta on kasvanut vuodesta 1991 lähtien noin kymmenen

prosenttiyksikköä. Julkisyhteisöjen kulutuksen osuus kansantuotteesta oli suurimmillaan vuosina 1991–1994, mutta osuus pieneni vuoteen 2007 mennessä noin neljä prosenttiyksikköä. Tuonnin ja viennin kasvun muutokset vaikuttivat kotimaisen tuotannon kehitykseen ja tätä kautta arvonlisäyksen sisältämien tulojen muodostukseen.

Julkisyhteisöjen kulutusmenoihin sisältyvät hankinnat ovat osa niistä lopputuotteiden ostoista, joiden kautta julkinen talous voi vaikuttaa tulojen muodostumiseen ja talouden kehitykseen. Näihin hankintoihin voidaan lisätä julkisen talouden pääomanmuodostus, mikä on 12–18 prosenttia koko pääomanmuodostuksesta, sekä julkisten liikelaitosten ja julkisen vallan valvomien osakeyhtiöiden pääomatavaroiden hankinnat. Kun nämäkin hankinnat otetaan huomioon, finanssipolitiikan mahdollisuudet korostuvat.

Julkisyhteisöjen työllisyysvaikutus oli suurin loppukäytön ryhmissä, kun tuotannon lisäksi myös yksityisen kulutuksen synnyttämät kerrannaisvaikutukset lasketaan mukaan (Taulukko 2.). Julkisen talouden hankinnoilla voidaankin vaikuttaa huomattavasti talouselämän toimintaan.

Loppukäytön valmistuksen aiheuttama julkistaloudelle palautuvan osan suuruus on seurannut tapahtunutta kehitystä ja laskentatavan muutosta. Tuotteiden laadun ja hinnan lisäksi on hyödyllistä arvioida kotimaisen hankinnan vaikutukset tuloihin ja työllisyyteen. Tänä päivänäkin pätee, mitä vuoden 1970 panos-tuotostauluun perustuvassa tutkimuksessa todettiin:

Edellä oleva tarkastelu osoittaa, että päätettäessä valinnasta kotimaisen ja ulkomaisen tuotteen välillä on tarkoituksenmukaista harkita useita seikkoja. Tuotteiden laadun ja hinnan vertailun lisäksi on arvioitava kotimaisen tuotteen valmistuksesta aiheutuvat vaikutukset tuloihin ja työllisyyteen. Tuotteen valmistaminen kotimaassa palauttaa osan hankintahinnasta takaisin julkiselle taloudelle, lisää kuluttajien kulutus- ja säästämismahdollisuuksia, yrittäjien tuloja ja työllisyyttä sekä pienentää tuonnin tarvetta. Näiden kotimaan taloudellisen kehityksen kannalta edullisten vaikutusten suuruus riippuu siitä, minkä toimialan tuotteesta on kysymys. (Forssell & Seppä, 1976, s. 6)

Vuoden 1985 panos-tuotostauluun perustuneessa tutkimuksessa tähdennettiin seuraavaa:

Julkisen sektorin kotimaisten hankintojen kokonaiskannattavuutta tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon myös se, että kotimaisen teollisuustuotteen hinnasta palautuu julkiselle taloudelle tuotannon ja kulutuksen kerrannaisvaikutukset mukaan laskien 33 %. Julkisessa taloudessa kotimaisen tuotteen laskennallinen "nettohinta" on siis kolmanneksen pienempi kuin siitä maksettu nimellinen hinta. Tämä taloudellinen tosiasia on varteen otettava tarkasteltaessa julkisia hankintoja kokonaisuudessaan. Lisäksi hankinnoilla on sekä työllistävä että talouden rakennemuutosta vauhdittava ja yleistä yhteiskuntakehitystä edistävä vaikutus. (Kotimaisen Työn Liitto, 1989, s. 23)

Vuosina 1990–2007 Suomen kansantalous on edelleen kansainvälistynyt ja Suomi on osallistunut Euroopan integraatioon, jolloin julkisen vallan mahdollisuudet suosia kotimaisia hankintoja ovat kaventuneet hankintojen kilpailuttamisen myötä. Julkinen sektori ei voi ajatella hankintoja vain omasta näkökulmastaan, vaan se joutuu edistämään kilpailuprosessin toimivuutta ja luottamaan siihen, että näin edistetään koko talouden toimintaa pitkällä tähtäyksellä.

Päätelmiä kotimaan talouden, tuonnin ja viennin riippuvuudesta

Loppukäytön erien aiheuttaman tuotoksen ja sen osatekijöiden – välituotteiden tuonnin ja kotimaisen tuotannon, tuoteverojen ja arvonlisäyksen – rakenteissa on tarkasteltavana ajanjaksona 1990–2007 tapahtunut huomattavia muutoksia muulloinkin kuin kysyntäshokkien aikana. Vienti on loppukäytön eristä kolmanneksi suurin työllistäjä. Työllisyys on kasvanut 1990-luvun alkuun verrattuna 100 000 työvuodella nettona laskien, mutta viennissä 180 000 työvuotta. Kotimaisen kysynnän työllistävä vaikutus on siten pienentynyt. Kehityksessä siis korostuu viennin merkitys kansantaloutemme dynaamisena kasvutekijänä ja työllisyyttä lisäävänä voimana. Globalisaatio on hyödyttänyt kansantalouttamme, mutta tuonut mukanaan myös uusia haasteita: viennin veto on kyllä kiitettävästi ajanut kansantaloutemme vankkureita, mutta samalla on tuonnin osuus kasvanut loppukäytössä. Kansantaloutemme on tullut entistä enemmän kansainvälisestä kehityksestä riippuvaksi ja mahdollisuutemme ohjata kotimaista kehitystä sekä rahatalouden että reaalityövälinein ovat kaventuneet. Tulevaisuudessa joudumme entistä enemmän edistämään talouspolitiikalla markkinoiden toimintaa turvataksemme tasaisen talouskasvun. Emme saa kuitenkaan ajatella kotimaista kysyntää vientivetoisen

tuotannon kilpailijana, koska toimialojemme tuotanto on toisistaan riippuvaa ja palvelee molempia markkinoita. Vahva kotimarkkinatuotanto on viennin perusta ja viennin veto auttaa vastavuoroisesti kotimarkkinoiden tuotannon laadun ja kannattavuuden kehittymistä.

Lähteet:

Osmo Forssell–Paavo Grönlund, Panos-tuotos-menetelmä, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1960:I.

Osmo Forssell, Julkisen talouden tulojen ja talouselämän toiminnan välilliset ja välittömät yhteydet, Helsinki 1960

Osmo Forssell, Suomalaisen tuotteen kanssa kilpailevat ja kilpailemattomat tuontitavarat, Helsinki 1963

Osmo Forssell, Tuotantotoiminnan ja kulutuksen kerrannaisvaikutukset tulojen muodostumiseen, työllisyyteen ja tuontiin Suomessa, LTT, Helsinki 1966

Osmo Forssell, Ilpo Seppä, Kotimaisten tuotteiden valmistuksen vaikutukset julkisen talouden tuloihin ja työllisyyteen, Suomen Työn Liitto 1971

Osmo Forssell, Ilpo Seppä, Kotimaisten tuotteiden valmistuksen vaikutukset julkisen talouden tuloihin ja työllisyyteen, Helsinki 1973

Osmo Forssell, Ilpo Seppä, Suomalaisen tuotteen tulo- ja työllisyysvaikutukset, Helsinki 1976

Osmo Forssell, Panos-tuotosmallit, ETLA B 46, Helsinki 1985

Kotimaisen Työn Liitto, Kotimaisen hankinnan tulo- ja työllisyysvaikutukset, Helsinki 1988.

Osmo Forssell, Kotimaisen tuotteen valmistamisen kerrannaisvaikutukset, Oulun Yliopisto, Oulu 1998

Osmo Forssell, Vienti Suomen kansantaloudessa 1990-2007, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 4/2010, s. 357-373.

Osmo Forssell, Loppukysynnän rakennemuutokset Suomen kansantaloudessa vuosina 1990–2007, Taloustiedettä duurissa yhteisellä, Rauli Svento 60 vuotta, Oulun yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta, Oulu 2011, s. 75-94.